

**Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра теорії та методики початкової освіти**

**ПЕДАГОГІКА І
(«ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ», «ДИДАКТИКА»):**

**Методичні рекомендації
до проведення семінарських занять**

для студентів денної форми навчання
спеціальності 013 «Початкова освіта»
ОС «Молодший бакалавр»

**Мукачево
МДУ 2020**

**Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра теорії та методики початкової освіти**

**ПЕДАГОГІКА І
(«ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ», «ДИДАКТИКА»):**

**Методичні рекомендації
до проведення семінарських занять**

для студентів денної форми навчання
спеціальності 013 «Початкова освіта»
ОС «Молодший бакалавр»

**Мукачево
МДУ 2020**

УДК 37.013:37.02(072)

*Розглянуто та схвалено
на засіданні кафедри теорії та методики початкової освіти
Протокол № 9 від 27 березня 2020 року*

Укладач

Молнар Т. І. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти МДУ

Рецензент

Товканець Г. В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти МДУ

П 24

Педагогіка І («Основи педагогіки», «Дидактика»):

Методичні рекомендації до проведення семінарських занять для студентів денної форми навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр» / Т. І. Молнар. – Мукачєво: МДУ, 2019. – 52 с.

У навчально-методичному виданні окреслено методичні рекомендації до проведення семінарських занять з дисципліни «Педагогіка І («Основи педагогіки», «Дидактика»)» згідно чинної робочої програми та з урахуванням сучасних досягнень педагогічної науки.

Видання адресовано студентам денної форми навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр».

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Структура навчальної дисципліни.....	5
Методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять.....	6
Плани семінарських занять.....	8
Тезаурус.....	32
Тестові завдання.....	38
Перелік питань, що виносяться на підсумковий контроль.....	46
Рекомендована література.....	48

ПЕРЕДМОВА

Формування інформаційного суспільства, докорінні зміни в соціально-економічному розвитку держави, інтеграція національної освіти в європейський освітній простір потребують підготовки вчителя нової генерації. Вирішальна роль у розв'язанні стратегічного завдання розвитку українського суспільства – всебічного і гармонійного розвитку кожного його члена – об'єктивно належить працівникам освітянської сфери.

Кардинальні зміни в освіті, які відбуваються в результаті її реформування, ставлять високі вимоги до особистості вчителя початкової школи. Суспільна потреба в ініціативних, авторитетних, всебічно освічених фахівцях, здатних до подальшого розвитку і самонавчання, професійного вдосконалення, актуалізує соціальне замовлення на підготовку педагогів, здатних застосовувати найновіші досягнення педагогічної теорії та практики у процесі творчої самореалізації.

Концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутніх учителів викладені в державних нормативних документах. Концепція Нової української школи, Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти України висвітлюють основні вимоги до педагогічних кадрів та рівня їхньої підготовки.

Зокрема, Національна доктрина розвитку освіти України в XXI ст. передбачає суттєві зміни в підходах до підготовки сучасного фахівця – освіченої людини, творчої особистості, професійно підготовленої до інноваційної діяльності, орієнтованої на новітні досягнення педагогічної науки і практики. В Державній програмі «Вчитель» окремо наголошується на необхідності формування професіоналізму вчителя відповідно до потреб сучасної практики, динамічних змін, що відбуваються в країні і світі.

Відтак, сучасний педагог у нових умовах організації освітнього процесу покликаний експериментувати, здійснювати творчий пошук ефективних, нестандартних підходів до вирішення педагогічних проблем, уміти впроваджувати новітні технології навчання, оригінальні педагогічні ідеї, інноваційні методи, прийоми і форми організації пізнавальної діяльності молодших школярів.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Основи педагогіки						
Тема 1. Педагогіка як наука	9	2	2	–	–	5
Тема 2. Методологія і методи науково-педагогічних досліджень	9	2	2	–	–	5
Тема 3. Розвиток і формування особистості	9	2	2	–	–	5
Тема 4. Педагогічний процес	9	2	2	–	–	5
Разом за змістовим модулем 1	36	8	8	–	–	20
Змістовий модуль 2. Теорія освіти і навчання						
Тема 5. Дидактика як теорія освіти і навчання	13	4	4	–	–	5
Тема 6. Процес навчання	9	2	2	–	–	5
Тема 7. Зміст освіти	9	2	2	–	–	5
Тема 8. Закономірності і принципи навчання	9	2	2	–	–	5
Тема 9. Методи і засоби навчання	13	4	4	–	–	5
Тема 10. Форми організації навчання	13	4	4			5
Тема 11. Допоміжні та нетрадиційні форми організації навчання	8	2	2			4
Тема 12. Контроль і оцінка навчальної діяльності учнів	8	2	2			4
Контрольна робота	2	2	–	–	–	–
Разом за змістовим модулем 2	84	24	22	–	–	38
Підготовка до екзамену	30	–	–	–	–	30
Усього годин	150	32	30	–	–	88

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Одним із засобів успішної підготовки студентів до вивчення дисципліни «Педагогіка I («Основи педагогіки», «Дидактика»)» є семінарські заняття, в процесі проведення яких в повній мірі здійснюється процес оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками, усвідомлення науково-теоретичної основи діяльності вчителя.

Головна мета семінарських занять – сприяти поглибленому засвоєнню найскладніших питань навчального курсу, спонукати студентів до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формувати навички самоосвіти.

У процесі підготовки до семінару студенти самостійно відпрацьовують літературу (навчальну, методичну, наукову), вчать критично оцінювати різні джерела знань. Щоб самостійна робота була ефективною, студент має глибоко усвідомити її необхідність, мету й подальшу корисність для себе. Обов'язкові умови успішного виконання: точне і конкретне визначення завдання, його вмотивованість, наявність і знання студентом методики виконання, терміни, форми і види контролю, надання консультативної допомоги з боку викладача.

Семінарські заняття потребують від студентів ретельної підготовки. Готуючись, студент має ознайомитися з планом семінарського заняття, рекомендованою літературою. Спочатку треба ознайомитися з матеріалом за темою семінару, що вміщений у навчальних посібниках. Це дасть змогу скласти загальне уявлення про тему, яка виносить на семінарське заняття. Якщо з цієї теми прочитано лекцію, то корисно також ретельно опрацювати її конспект. Лише після цього розпочинається самостійна робота над вивченням першоджерел.

Окрему ланку в процесі підготовки до семінарського заняття становить безпосередня підготовка виступу з того чи того питання. Варто, щоб студент привчав себе виступати не за готовим текстом, зачитуючи його, а своїми словами, користуючись лише коротким планом.

Підготовка до виступу полягає в тому, щоб до кожного питання скласти на окремій картці чи аркуші короткий план з помітками потрібних цифр, записами цитат, конкретних фактів. Такий підхід дасть змогу виробити вміння виявляти самостійність під час виступів на семінарі.

У процесі вивчення курсу «Педагогіка I («Основи педагогіки», «Дидактика»))» використовуються різні види проведення семінарів: семінар-питання-відповідь; широка бесіда на основі визначених раніше питань; усні відповіді студентів з наступним обговоренням; теоретичні конференції; семінар-диспут та інші. Кожний вид семінару є важливим засобом активізації мисленої діяльності студентів. Проте, цей процес буде більш ефективним, якщо буде вміло і цікаво організований викладачем і якщо кожне заняття супроводжуватиме творча праця студента. Безперечно, успіх можливий лише за умови клопіткої підготовчої роботи здобувачів освіти.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1 (2 год.)

Тема. Педагогіка як наука

План

1. Поняття про педагогіку. Виникнення і розвиток педагогіки.
2. Предмет і завдання педагогіки. Педагогічна наука і педагогічна практика.
3. Система педагогічних наук. Зв'язок педагогіки з іншими науками.

Ключові слова: *педагогіка, предмет, завдання, педагогічна теорія, педагогічна практика, галузь педагогіки.*

Рекомендована література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
2. Кузьмінський А. Л. Педагогіка: Підручник / А.Л. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання-Пресс, 2003. – 418 с.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник. – 3-є видання, доповнене / Н.Є. Мойсеюк. – К., 2001. – 350 с.
4. Фізеші О.Й. Педагогіка: Основи педагогіки. Дидактика. Теорія та методика виховання. Школознавство: Навчальний посібник / О.Й. Фізеші. – К: Кондор-Видавництво, 2013. – 390 с.

Завдання для самостійної роботи:

- Зверніться до творчої спадщини відомих педагогів минулого (Я.Коменського, Ж.-Ж.Руссо, А.Дістервега, Й.Песталоцці та ін.) і занотуйте їхні міркування про значення педагогічної науки у розв'язанні виховних завдань.
- Із творів А.Макаренка і В.Сухомлинського випишіть 4-5 думок про важливість педагогічної теорії в діяльності

вчителя-вихователя.

- Складіть хронологічну таблицю:

<i>Прізвище педагога</i>	<i>Внесок у розвиток педагогіки</i>	<i>Наукові праці</i>

Питання для обговорення:

- На якому етапі виникло виховання і яка його роль у житті суспільства?
- Який вклад у розвиток педагогіки як науки здійснили педагоги: Я.-А.Коменський, Ж.-Ж.Руссо, Й.Песталоцці, Й.Герbart, Ф.Дістервег, К.Ушинський, А.Макаренко, В.Сухомлинський?
- Що є предметом вивчення педагогіки і які проблеми вона вивчає на сучасному етапі?
- Розкрийте основні завдання педагогіки.
- Обґрунтуйте поняття «педагогічна теорія» і «педагогічна практика», в чому полягає зв'язок між ними?
- З яких розділів складається загальна педагогіка?
- Які галузі педагогіки створюють систему педагогічних наук?
- В чому простежується зв'язок педагогіки з іншими науками?

Семінарське заняття № 2 (2 год)

Тема. Методологія і методи науково-педагогічних досліджень

План

1. Поняття про метод дослідження.
2. Педагогічне спостереження: суть, види, вимоги до проведення.
3. Метод педагогічного експерименту.
4. Метод вивчення продуктів діяльності.
5. Соціологічні та математичні методи.

Ключові слова: *метод дослідження, методика дослідження, спостереження, бесіда, інтерв'ю, експеримент, соціологічні методи, математичні методи.*

Рекомендована література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
2. Зайченко І. В. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / І. В. Зайченко. – Чернівці, 2002. – 528 с.
3. Кузьмінський А. Л. Педагогіка: Підручник / А.Л. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання-Пресс, 2003. – 418 с.
4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник. – 3-є видання, доповнене / Н.Є. Мойсеюк. – К., 2001. – 350 с.
5. Ягупов В. В. Педагогіка: Навч. посіб. / В.В. Ягупов – К.: Либідь, 2003. – 560 с.

Завдання для самостійної роботи:

- Підготуйте програму бесіди з молодшими школярами на тему «Вільний час учня».
- Спробуйте висловити аргументи щодо переваг та недоліків певного методу дослідження.

- Проаналізуйте різні джерела і підготуйте реферат на тему: «Математична обробка результатів педагогічного експерименту».

Питання для обговорення:

- Розкрийте поняття «метод», «метод науково-педагогічного дослідження», «методика дослідження».
- Для чого вчителю необхідно володіти методикою педагогічного дослідження?
- Які вимоги висуваються до педагогічного спостереження?
- Охарактеризуйте види педагогічного спостереження.
- Чим відрізняється спостереження в повсякденному житті від спостереження як наукового методу дослідження?
- Які види психолого-педагогічного експерименту?
- В чому полягає метод вивчення продуктів діяльності?
- Які методи дослідження належать до соціологічних?
- З якою метою використовують математичні методи педагогічного дослідження?

Семінарське заняття № 3 (2 год)

Тема. Розвиток і формування особистості

План

1. Поняття розвиток та формування особистості. Індивід, індивідуальність, особистість.
2. Вплив спадковості на розвиток людини.
3. Вплив середовища на розвиток особистості.
4. Роль виховання у розвитку людини і формуванні її особистості.
5. Діяльність особистості як фактор її розвитку.
6. Вікова періодизація. Особливості анатомо-фізіологічного та психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: *розвиток, особистість, індивід, індивідуальність, протиріччя, спадковість, середовище, виховання, активна діяльність.*

Рекомендована література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
2. Максимюк С.П. Педагогіка: Навч. посіб. / С.П. Максимюк; М-во освіти і науки України, Рівненський держ. гуманіт. Ун-т. – К.: Кондор, 2005. – 672 с.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник. – 3-є видання, доповнене / Н.Є. Мойсеюк. – К., 2001. – 350 с.
4. Фізеші О.Й. Педагогіка: Основи педагогіки. Дидактика. Теорія та методика виховання. Школознавство: Навчальний посібник / О.Й. Фізеші. – К: Кондор-Видавництво, 2013. – 390 с.

Завдання для самостійної роботи:

- Користуючись навчальними посібниками з вікової фізіології та дитячої психології, выпишіть особливості анатомо-фізіологічного і психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку та педагогічні вимоги до їх урахування в

освітньому процесі початкової школи.

- Наведіть 2-3 приклади впливу соціального середовища на розвиток особистості дитини.
- Опрацюйте теорію Л.С.Виготського про зони «актуального та найближчого розвитку» особистості.
- Проаналізуйте процеси власного розвитку і назвіть прояви соціального успадкування.

Питання для обговорення:

- У чому полягає сутність понять «розвиток», «особистість», «індивідуальність», «індивід»?
- Назвіть основні фактори, які мають вирішальний вплив на розвиток людини.
- Що таке спадковість? Які ознаки передаються за спадковістю дітям від батьків?
- Який взаємозв'язок між задатками та здібностями людини?
- Що необхідно розуміти під середовищем? Що є визначальним у його впливові на формування особистості?
- Як Ви розумієте поняття «соціалізація»?
- Що таке виховання і чому воно вважається вирішальним фактором у формуванні особистості людини?
- Які види діяльності є провідними?
- Яке значення має активність особистості у власному розвитку?
- Поясніть висловлювання «Індивідом народжуються, особистістю стають, індивідуальність відстоюють».
- У 1940 р. відомий український психолог Г.С.Костюк писав, що дитина не являє собою чисту дошку (*tabula rasa*) або просто віск, з якого можна ліпити, кому що заманеться. Дитина народжується з певними передумовами для подальшого психічного розвитку. Поясніть, чи можливе успадкування моральних та інших якостей. Чи можливе успадкування задатків, які сприяють розвитку здібностей до інтелектуальної (пізнавальної) діяльності?

Семінарське заняття № 4 (2 год)

Тема. Педагогічний процес

План

1. Суть педагогічного процесу.
2. Рушійні сили педагогічного процесу.
3. Педагогічний процес як система.
4. Цілісність педагогічного процесу.
5. Закономірності педагогічного процесу.
6. Організація педагогічного процесу.
7. Вчитель як суб'єкт педагогічного процесу. Основні вимоги до вчителя.
8. Педагогічна майстерність вчителя та її елементи.

Ключові слова: *педагогічний процес, протиріччя, система, цілісність педагогічного процесу, закономірність, педагогічна майстерність.*

Рекомендована література:

1. Зайченко І. В. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / І. В. Зайченко. – Чернігів, 2002. – 528 с.
2. Максимюк С.П. Педагогіка: Навч. посіб. / С.П. Максимюк; М-во освіти і науки України, Рівненський держ. гуманіт. Ун-т. – К.: Кондор, 2005. – 672 с.
3. Молнар Т.І. Педагогічна майстерність учителя початкової школи: сутність, шляхи формування / Т.І. Молнар // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»: збірник наукових праць / Ред. кол.: Г. В. Товканець (гол. ред.) та ін. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2018. – Випуск 1(7). – С.121-124.
4. Пальчевський С. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2007. – 575 с.

Завдання для самостійної роботи:

- Зверніться до педагогічної спадщини Я. Коменського,

Й. Песталоцці, А. Дістервега, К. Ушинського, Ж.-Ж. Руссо, А. Макаренка, В. Сухомлинського і проаналізуйте їхні думки про місце і роль учителя в суспільстві, його якості та вміння.

- Проаналізуйте вплив особистості вчителя на становлення Вас як особистості. Викладіть свої думки у творчій роботі на одну із тем: «Учитель у моєму житті», «Мій ідеал учителя».
- Використовуючи джерела народної педагогіки (народні легенди, прислів'я, казки, національні звичаї), випишіть міркування народу про значення вчителя у житті людини і розвитку суспільства.

Питання для обговорення:

- Розкрийте значення термінів «процес», «педагогічний процес».
- Що є рушійними силами педагогічного процесу?
- Що таке протиріччя?
- Які компоненти утворюють систему педагогічного процесу?
- В чому полягає цілісність педагогічного процесу?
- Опишіть основні закономірності педагогічного процесу.
- Дайте характеристику основних етапів педагогічного процесу.
- Розкрийте поняття «цілепокладання», «діагностика», «прогнозування», «планування».
- Що таке педагогічна діяльність?
- В яких видах реалізується педагогічна діяльність?
- Назвіть основні функції педагога.
- Якими професійними та особистісними якостями має володіти вчитель? Обґрунтуйте свою думку.
- Що таке педагогічна майстерність?
- Охарактеризуйте елементи педагогічної майстерності.
- В чому полягає гуманістична спрямованість педагогічної діяльності?
- В чому полягає професійна компетентність вчителя?
- Що таке здібності до педагогічної діяльності?
- Що називається педагогічною технікою? Назвіть основні компоненти педагогічної техніки.

Семінарське заняття № 5-6 (4 год)

Тема. Дидактика як теорія освіти і навчання

План

1. Поняття про дидактику. Предмет і завдання дидактики.
2. Зв'язок дидактики з іншими науками.
3. Історія розвитку дидактики.
4. Основні категорії дидактики.
5. Основні тенденції сучасної освіти.

Ключові слова *дидактика, навчання, освіта, самоосвіта, викладання, знання, вміння, навички.*

Рекомендована література:

1. Кузьмінський А. Л. Педагогіка: підручник / А.Л. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання-Пресс, 2003. – 418 с.
2. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. / М.М. Фіцула. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Академвидав, 2006. – 560 с.
3. Чайка В. М. Основи дидактики: навч. посіб. / В. М. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.
4. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посіб. / В.В. Ягупов – К.: Либідь, 2003. – 560 с.

Завдання для самостійної роботи:

- Ознайомтесь із міркуваннями Я.А. Коменського, К.Д. Ушинського, В.О. Сухомлинського щодо завдань дидактики у системі освіти.
- Ознайомтесь із Державною національною програмою «Освіта» і випишіть провідні завдання реформування й удосконалення освіти в Україні.
- Складіть таблицю, відобразивши у ній прізвища відомих вчених-дидактиків та ідеї, якими вони збагатили дидактику.
- Проаналізуйте у різних джерелах тлумачення деяких понять дидактики, а саме: «навчання», «освіта», «учіння», «викладання», «знання». Виокреміть їх суттєві ознаки в

різних авторів, сформулюйте власний варіант з використанням виокремлених ознак.

Питання для обговорення:

- Що називається дидактикою?
- Що є предметом дидактики?
- Які завдання вирішує дидактика?
- З якими науками пов'язана дидактика. В чому полягає цей зв'язок?
- Розкрийте історію становлення та розвитку дидактики.
- Назвіть основні ідеї, які були обґрунтовані Я.А. Коменським, Ж.-Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці та ін. педагогами та проаналізуйте їх вклад у розвиток дидактики.
- Розкрийте основні категорії дидактики: навчання, освіта, самоосвіта, викладання, учіння, знання, вміння, навички.
- Розкрийте проблеми сучасної дидактики.
- Охарактеризуйте види знань, які виокремлює дидактика.
- Охарактеризуйте основні тенденції сучасної освіти.
- Окресліть основні завдання, пріоритетні напрями та шляхи реформування освіти в Україні, що викладені в Державній національній програмі «Освіта».

Семінарське заняття № 7 (2 год)

Тема. Процес навчання

План

1. Суть процесу навчання. Процес навчання як система.
2. Цільовий компонент процесу навчання.
3. Стимуляційно-мотиваційний компонент процесу навчання.
4. Змістовий компонент навчального процесу.
5. Операційно-діяльнісний компонент навчально-пізнавальної діяльності учнів.
6. Контрольно-регулювальний компонент навчально-пізнавальної діяльності.
7. Оцінно-результативний компонент якості оволодіння виучуваним матеріалом.
8. Взаємозв'язок навчання, розвитку і виховання.

Ключові слова: *процес навчання, ціль, стимулювання, зміст, сприймання, осмислення, запам'ятовування, контроль, оцінка.*

Рекомендована література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
2. Кузьмінський А. Л. Педагогіка: Підручник / А.Л. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання-Пресс, 2003. – 418 с.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник. – 3-є видання, доповнене / Н.Є. Мойсеюк. – К., 2001. – 350 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: Підручн. / О. Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.

Завдання для самостійної роботи:

- Ознайомтесь зі змістом Державної національної програми «Освіта» і випишіть завдання удосконалення навчального процесу.
- Проаналізуйте 1-2 уроки з погляду реалізації вимог логіки навчального процесу та структурних компонентів процесу

навчання.

- Доберіть приклади із власного життя стосовно ролі і впливу мотивів навчання на власну пізнавальну діяльність.
- Сформулюйте для себе як майбутнього вчителя 10-12 правил організації процесу навчання на науковій основі.

Питання для обговорення:

- Розкрийте суть процесу навчання.
- У чому суть двостороннього характеру процесу навчання?
- Назвіть структурні компоненти процесу навчання.
- Яке значення має виділення окремих структурних компонентів у процесі навчання?
- Обґрунтуйте суть цільового, стимуляційно-мотиваційного, змістового, операційно-діяльнісного, контрольного-регулювального і оцінно-результативного компонентів.
- Що таке ціль навчання, які цілі висувуються до уроку?
- Розкрийте ідею визначальної ролі активності людини у її власному розвитку.
- Яких умов необхідно дотримуватись при визначенні змісту занять?
- Які стадії виділяють у навчально-пізнавальній діяльності школярів?
- Охарактеризуйте поняття «сприймання», «осмислення», «запам'ятовування», «розуміння».
- Розкрийте послідовність вправ у процесі засвоєння учнями вмінь і навичок.
- Що таке узагальнення і систематизація матеріалу?
- Яке значення контролю у навчально-пізнавальній діяльності?
- Розкрийте роль оцінки в освітньому процесі.
- У чому полягає зв'язок навчання, розвитку та виховання?

Семінарське заняття № 8 (2 год)

Тема. Зміст освіти

План

1. Зміст освіти, фактори, що його зумовлюють.
2. Наукові вимоги до формування змісту освіти.
3. Реалізація змісту освіти в сучасній школі:
 - 3.1. Навчальний план.
 - 3.2. Навчальна програма.
 - 3.3. Навчальні підручники і посібники.

Ключові слова: *зміст освіти, Державний стандарт початкової освіти, навчальний план, навчальна програма, підручник, навчальний посібник.*

Рекомендована література:

1. Державний стандарт початкової освіти. – Режим доступу: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20станда рт%20початкової%20освіти.pdf>
2. Концепція Нової української школи. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Навчальні програми для 1-4 класів НУШ. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-rochatkovoyi-shkoli>
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: Підручник / О. Я. Савченко. – К: Грамота, 2012. – 504 с.

Завдання для самостійної роботи:

- Опрацюйте Державну національну програми «Освіта» з погляду реформування змісту освіти в Україні.
- Опрацюйте зміст Концепції Нової української школи. Яка її мета?
- Проаналізуйте навчальний план для початкової школи, ознайомтесь з освітніми галузями та предметами, які їх реалізують.

- Ознайомтесь із навчальною програмою (предмет – на вибір), опишіть її структуру. Визначте принцип побудови програми (лінійний чи концентричний).
- Ознайомтесь із підручником для початкової школи (предмет – на вибір), проаналізуйте його структуру, визначте позатекстові компоненти підручника.

Питання для обговорення:

- Що таке зміст освіти?
- Визначте чинники, що впливають на формування змісту освіти.
- На основі яких принципів здійснюється формування змісту шкільної освіти?
- Обґрунтуйте вимоги, яким має відповідати зміст сучасної освіти.
- Що таке Державний стандарт початкової освіти?
- Що таке навчальний план, яка його структура?
- Що відображено в інваріантній та варіативній складовій навчального плану?
- Що таке навчальна програма?
- З яких розділів складається навчальна програма?
- Які принципи побудови навчальної програми Вам відомі?
- Яким вимогам має відповідати шкільний підручник?
- Яка структура підручника, функції?
- Які конкретні завдання постають перед учителем у процесі аналізу навчального матеріалу підручника?
- Що таке навчальний посібник, яке його значення?

Семінарське заняття № 9 (2 год)

Тема. Закономірності і принципи навчання

План

1. Закономірності навчання, їх класифікація.
2. Поняття про принцип, правило навчання.
3. Характеристика основних дидактичних принципів.

Ключові слова: *закономірність, дидактичний принцип, правило.*

Рекомендована література:

1. Максимюк С.П. Педагогіка: навч. посіб. / С.П. Максимюк; М-во освіти і науки України, Рівненський держ. гуманіт. Ун-т. – К.: Кондор, 2005. – 672 с.
2. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник. – 3-є видання, доповнене. – К., 2001. – 350 с.
3. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. / М.М. Фіцула. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Академвидав, 2006. – 560 с.
4. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посіб. / В.В. Ягупов – К.: Либідь, 2003. – 560 с.

Завдання для самостійної роботи:

- Випишіть із праць Я.А. Коменського, К.Д. Ушинського, В.О. Сухомлинського міркування про сутність принципів навчання та вимоги щодо їх реалізації.
- На основі власних суджень зробіть ранжування основних принципів навчання, виходячи з їхнього сутнісного змісту.
- Поспостерігайте 2-3 уроки і проаналізуйте, якою мірою були реалізовані вимоги дидактичних принципів.

Питання для обговорення:

- Розкрийте сутність закономірностей навчання.
- Як класифікують закономірності?
- Який взаємозв'язок між закономірностями і принципами навчання?

- Що таке «принцип», «правило», від чого залежить кількість та послідовність принципів навчання?
- Охарактеризуйте принцип науковості.
- Доведіть, що принцип систематичності і послідовності навчання передбачає систему в роботі вчителя та учня.
- Обґрунтуйте важливість принципу доступності та принципу зв'язку навчання з життям.
- Поясніть, чому застосування принципу свідомості й активності сприяє перетворенню школяра з пасивного об'єкта навчання на активного його суб'єкта.
- Що сприяє активізації пізнавальної діяльності?
- Визначте сутність афоризму – краще один раз побачити, ніж сто разів почути.
- Сформулюйте вимоги до використання наочності.
- Схарактеризуйте зміст принципу міцності знань.
- Сформулюйте найважливіші дидактичні правила, які впливають з принципів систематичності і послідовності, свідомості та активності.
- У чому полягає взаємозв'язок між принципами навчання?

Семінарське заняття № 10-11 (4 год)

Тема. Методи і засоби навчання

План

1. Поняття про методи навчання, їх класифікація.
2. Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності.
3. Методи стимулювання і мотивації учіння.
4. Методи контролю і самоконтролю у навчанні.
5. Проблема оптимального вибору методів навчання.
6. Засоби навчання.

Ключові слова: *метод навчання, прийом, класифікація, засоби навчання.*

Рекомендована література:

1. Кузьмінський А. Л. Педагогіка: підручник / А.Л. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання-Пресс, 2003. – 418 с.
2. Максимюк С.П. Педагогіка: навч. посіб. / С.П. Максимюк; М-во освіти і науки України, Рівненський держ. гуманіт. ун-т. - К.: Кондор, 2005. – 672 с.
3. Молнар Т. І. Роль наочності в системі засобів навчання молодших школярів / Т. І. Молнар, І. Д. Варга // Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 14-15 травня 2020 р., Мукачево / Ред.кол.: Т. Д. Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2020. – С. 41-43.
4. Чайка В. М. Основи дидактики: навч. посіб. / В. М. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

Завдання для самостійної роботи:

- Опрацювавши різні джерела, проаналізуйте підходи до класифікації методів навчання та спробуйте запропонувати власний варіант.
- Відвідайте 2-3 уроки вчителів початкової школи,

проаналізуйте, які методи навчання були використані, оцініть їх ефективність.

- Проаналізуйте методи навчання, які були використані викладачем ЗВО (на прикладі певного заняття).

Питання для обговорення:

- Що таке метод і прийом навчання? Як вони взаємопов'язані між собою?
- Доведіть, що методи навчання не тотожні принципам навчання.
- Розкрийте основи класифікації методів навчання.
- Дайте розгорнуту характеристику класифікації методів навчання за Ю.К.Бабанським.
- На матеріалі конкретного уроку покажіть шляхи активізації учнів у процесі використання різноманітних словесних методів навчання.
- Обґрунтуйте дидактичну цінність індуктивних і дедуктивних методів.
- В чому сутність і особливості методів стимулювання навчальної діяльності?
- У чому полягають особливості частково-пошукового і проблемного методів навчання?
- Які особливості методів контролю і самоконтролю в навчанні?
- Що означає оптимальний вибір методів навчання? Які умови визначають вибір методів навчання?
- Доведіть, що жоден з методів навчання не може бути використаний як універсальний.
- Що таке засоби навчання?
- За якими ознаками класифікують засоби навчання?
- Проаналізуйте вимоги, що висуваються до дидактичних посібників.
- Розкрийте умови максимального впливу засобів навчання на розумовий розвиток учнів.
- Охарактеризуйте дидактичні вимоги щодо використання ТЗН на уроці.

Семінарське заняття № 12-13 (4 год)

Тема. Форми організації навчання

План

1. Поняття про форму організації навчання.
2. З історії розвитку організаційних форм навчання.
3. Урок – основна форма організації навчання, вимоги до уроку.
4. Типи і структура уроків.
5. Підготовка вчителя до уроку.
6. Аналіз і самоаналіз уроку.

Ключові слова: *форма організації навчання, урок, структура уроку, діагностика, прогнозування, планування, самоаналіз.*

Рекомендована література:

1. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: Навчальний посібник. – 3-є видання, доповнене / Н.Є. Мойсеюк. – К., 2001. – 350 с.
2. Пальчевський С. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2007. – 575 с.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: Підручн. / О. Я. Савченко. – К: Грамота, 2012. – 504 с.
4. Фізеші О. Й. Педагогіка: Основи педагогіки. Дидактика. Теорія та методика виховання. Школознавство: Навчальний посібник / О.Й. Фізеші. – К: Кондор-Видавництво, 2013. – 390 с.

Завдання для самостійної роботи:

- Одна з найпоширеніших у педагогічній теорії та практиці класифікація типів уроків за провідною дидактичною метою занять, яку запропонував В.Онищук: урок засвоєння нових знань; формування умінь і навичок; застосування знань, умінь і навичок; узагальнення та систематизації знань, умінь і навичок; контролю та корекції знань, умінь і навичок; комбінований урок. Визначте їх структуру.
- Запишіть визначення та проаналізуйте за різними джерелами тлумачення поняття «урок». Виокремте його суттєві ознаки в

різних авторів та запишіть у таблицю. Сформулюйте власний варіант з використанням виокремлених ознак.

Суттєва ознака поняття	Автори, які визначають дану ознаку

- Зверніться до праці Я.А. Коменського «Велика дидактика» і віднайдіть рекомендації щодо організації і проведення уроку, які з них заслуговують на увагу в сучасній школі.

Питання для обговорення:

- Що таке організаційна форма навчання? Як класифікуються форми організації навчання?
- У чому полягає сутність класно-урочної системи навчання? Проаналізуйте її позитивні та негативні сторони.
- Розкрийте історію організаційних форм навчання.
- Назвіть провідні форми навчання в школі та ЗВО.
- Дайте означення уроку. Якими умовами і факторами визначається вибір мети уроку?
- Які вимоги ставляться до сучасного уроку?
- Яка тривалість уроків у початковій школі?
- Чим зумовлений поділ уроків на типи? Назвіть типи уроків.
- Який взаємозв'язок між дидактичною метою, типом уроку та його структурою?
- Що розуміється під поняттям «структура уроку»?
- Розкрийте структуру комбінованого уроку.
- Розкрийте основні етапи підготовки вчителя до уроку.
- Розкрийте структуру самоаналізу проведеного уроку.
- Охарактеризуйте окремі аспекти аналізу уроку (дидактичний, виховний, психологічний, організаційний, санітарно-гігієнічний).

Семінарське заняття № 14 (2 год)

Тема. Допоміжні та нетрадиційні форми організації навчання

План

1. Методика проведення навчальних екскурсій.
2. Домашня самостійна робота.
3. Дидактичні особливості проведення нестандартних уроків.

Ключові слова: допоміжна форма навчання, семінари, практикуми, факультативні заняття, навчальні екскурсії, домашня самостійна робота, нетрадиційний урок.

Рекомендована література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: Підручн. / О. Я. Савченко. – К: Грамота, 2012. – 504 с.
3. Фізеші О.Й. Педагогіка: Основи педагогіки. Дидактика. Теорія та методика виховання. Школознавство: Навчальний посібник / О.Й. Фізеші. – К: Кондор-Видавництво, 2013. – 390 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 528 с.

Завдання для самостійної роботи:

- Ознайомтесь зі змістом книги «Педагогічний пошук» і випишіть 4-5 яскравих прикладів прояву професійної майстерності учителів-новаторів в організації освітнього процесу.
- Опрацювавши навчально-методичну літературу, опишіть структуру нетрадиційних уроків у початковій школі (інтегрованого уроку, уроку-змагання, уроку-дослідження, уроку-подорожі тощо).
- З'ясуйте думку учителів-практиків щодо ефективності

нетрадиційних уроків у початковій школі, які їхні переваги та недоліки.

Питання для обговорення:

- Назвіть допоміжні форми організації навчання.
- Дайте характеристику та обґрунтуйте необхідність допоміжних урочних та позаурочних форм навчання (семінар, практикум, факультатив, екскурсія, предметні та технічні (чи інші) гуртки, домашня робота та ін.).
- Чи мають місце навчальні екскурсії у початковій школі?
- З якою метою проводяться навчальні екскурсії?
- Розкрийте особливості екскурсій у початковій школі.
- Що таке домашня самостійна робота?
- Чим обумовлена необхідність домашніх завдань?
- Які дидактичні функції виконує домашня робота?
- Визначте вимоги до домашніх завдань.
- Наведіть приклади нестандартних уроків та проаналізуйте їх особливості.

Семінарське заняття № 15 (2 год)

Тема. Контроль і оцінка навчальної діяльності учнів

План

1. Поняття про контроль і діагностику навчання.
2. Види, форми і методи контролю.
3. Оцінка знань, умінь і навичок.

Ключові слова: *контроль, перевірка, оцінювання, оцінка, облік, діагностика, критерії оцінювання.*

Рекомендована література:

1. Бібік Н.М. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
2. Кузьмінський А. Л. Педагогіка: Підручник / А.Л. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання-Пресс, 2003. – 418 с.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник. – 3-є видання, доповнене / Н.Є. Мойсеюк. – К., 2001. – 350 с.
4. Фізеші О.Й. Педагогіка: Основи педагогіки. Дидактика. Теорія та методика виховання. Школознавство: Навчальний посібник / О.Й. Фізеші. – К: Кондор-Видавництво, 2013. – 390 с.

Завдання для самостійної роботи:

- Складіть завдання для тестової перевірки знань, умінь і навичок учнів (клас, предмет – на вибір).
- Опрацюйте Критерії оцінювання знань, умінь і навичок учнів за 12-бальною шкалою.
- Підготуйте доповідь про особливості формування оцінювання в Новій українській школі.

Питання для обговорення:

- Дайте визначення понять «контроль», «перевірка», «діагностика» навчання.

- Проаналізуйте функції контролю.
- Що таке «оцінювання» та «оцінка»?
- Охарактеризуйте принципи контролю та оцінювання.
- Дайте характеристику видів контролю.
- Назвіть основні форми організації перевірки, в чому їх суть.
- Які методи контролю знань, умінь і навичок учнів?
- Розкрийте значення оцінки та вимоги до оцінювання знань школярів.
- Яке значення має самооцінка?
- За яких умов оцінка стає ефективним засобом підвищення успішності?
- Чи не гальмують низькі оцінки розвиток особистості дітей?
- Чи можна здійснювати контроль без оцінки знань, умінь та навичок? Проведіть аргументи за і проти.
- Яким є Ваше ставлення до пропозиції про виключення «2» із системи оцінок? Яку систему оцінок запропонували б Ви?
- Чи вважаєте Ви, що ставлення до оцінок у невстигаючих і відмінників є однаковим? Обґрунтуйте відповідь.
- Розкрийте особливості формувального оцінювання в Новій українській школі.

ТЕЗАУРУС

Аксіологія – філософське вчення про природу цінностей.

Анкетування – метод, який дозволяє за порівняно короткий відрізок часу опитати велику кількість респондентів.

Бесіда – метод безпосереднього спілкування, який дає змогу одержати від співрозмовників інформацію, що цікавить учителя, за допомогою заздалегідь підготовлених запитань.

Вивчення продуктів діяльності – метод дослідження, за якого використовують систему процедур, спрямованих на збір, систематизацію, аналіз і тлумачення продуктів діяльності людини.

Викладання – це діяльність учителя, спрямована на організацію і управління пізнавальною діяльністю учнів, у результаті чого відбувається їхній розвиток і виховання. Викладання полягає в тому, що вчитель повідомляє учням певну систему знань, керує засвоєнням, перевіряє та оцінює їх.

Вправи – багаторазове виконання дій, тобто тренування у застосуванні засвоєного матеріалу на практиці.

Дедуктивний метод навчання – забезпечує перехід від загального до одиничного, а саме стрункий і систематичний виклад навчального матеріалу, вміння виводити одні знання з інших, абстрагуючись від конкретного змісту.

Державний стандарт початкової освіти – базовий документ, який визначає основні засади й підходи до навчання в початковій школі, а також вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти і загальний обсяг навчального навантаження.

Дидактика (від гр. «дидактикос» – повчальний) – наука про навчання і освіти, їх мету і завдання, зміст, методи, форми, засоби, організацію, досягнуті результати.

Дидактичні принципи – керівні вихідні положення, які визначають зміст, організаційні форми, методи навчального процесу відповідно до загальних цілей і закономірностей.

Діяльність – спосіб буття людини у світі, її здатність вносити у дійсність зміни.

Домашня робота – самостійне виконання учнями навчальних завдань після уроків, які діти виконують не тільки вдома, а й у школі,

зокрема в групах продовженого дня, тому домашню роботу ще називають самопідготовкою.

Екскурсія – особлива форма навчальної роботи, за якої здійснюється спільна діяльність учителя і школярів під час вивчення явищ дійсності в природних умовах.

Експеримент – це метод, що забезпечує спостереження за змінами психологічних характеристик дитини в процесі педагогічного впливу на неї.

Задатки – потенційні можливості для розвитку здібностей.

Закон – зафіксована закономірність.

Закономірність виражає об'єктивні, суттєві, постійні, необхідні для того чи іншого явища зв'язки, які за певних умов повторюються.

Засвоєння знань – навчально-пізнавальна діяльність учнів, спрямована на свідоме і міцне оволодіння знаннями, способами виконання навчальних дій.

Засіб навчання – це матеріальний або ідеальний об'єкт, який використовується для засвоєння знань, формування досвіду пізнавальної та практичної діяльності.

Здібності – такі властивості кожної особистості, які є найважливішою умовою для виконання нею певних видів діяльності.

Зміст освіти – сукупність систематизованих знань, умінь і навичок, поглядів і переконань, а також певний рівень розвитку пізнавальних сил і практичної підготовки, що досягається в результаті навчально-виховної роботи.

Знання – провідний елемент освіти, що є результатом засвоєння інформації і виявляється у поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях.

Ілюстрація – показ і сприймання предметів, процесів, явищ у їх символічному зображенні за допомогою карт, плакатів, портретів, фотографій, малюнків, схем, репродукцій тощо.

Індивід – позначення окремого представника людського роду безвідносно до його якостей.

Індивідуальність – відмінність, яка відрізняє одну людину, одну особистість від іншої, зумовлює специфічний стиль її діяльності й поведінки, надає їй своєрідної краси і неповторності.

Індуктивний метод навчання – забезпечує перехід від

одиночного до загального висновку на основі знання про предмети даного класу.

Інтерв'ю – метод отримання інформації за допомогою усного опитування. Інтерв'ю допомагає одержати глибинну інформацію про думки, погляди, мотиви, уявлення респондентів, дає змогу вести спостереження за їхніми психологічними реакціями.

Класифікація методів навчання – це впорядкована за певною ознакою їх система.

Контроль (франц. controle – перевірка) – виявлення, вимірювання й оцінювання знань та вмінь учнів.

Метод (шлях дослідження, спосіб пізнання) – спосіб діяльності, спрямованої на досягнення поставленої мети.

Метод навчання – спосіб впорядкованої, взаємозв'язаної діяльності учителя й учнів, спрямованої на досягнення завдань освіти, розвитку і виховання в процесі навчання.

Метод узагальнених незалежних характеристик – передбачає узагальнення відомостей про учнів, одержаних із різних джерел (учителів, батьків, особи, що спостерігала за учнями у важливих для дослідника ситуаціях, однолітків, друзів), зіставлення цих відомостей, їх осмислення.

Навички – навчальні дії, які внаслідок багаторазового виконання набувають автоматизованого характеру. Це автоматизовані, безпомилкові вміння.

Навчальна програма – державний документ, у якому розкривається зміст освіти з кожного навчального предмету в кожному класі і визначається обсяг та система наукових знань, умінь і навичок, якими повинні оволодіти учні.

Навчальний план – державний документ, який визначає склад навчальних предметів, послідовність їх вивчення за роками та кількістю годин на вивчення предмету у кожному класі.

Навчальний посібник – розширює межі підручника, містить додаткові і довідкові відомості.

Навчання – цілеспрямований активний двосторонній процес взаємодії вчителя та учнів, в ході якого учень засвоює знання, набуває вміння та навички, а також формується його особистість.

Освіта – цілеспрямований процес і результат оволодіння системою наукових знань, формування на цій основі світогляду, моральних якостей та досягнення певного рівня освіченості.

Осмислення – вищий ступінь розуміння, це така мисленнєва діяльність, в процесі якої людина розкриває сутність предметів і явищ, що пізнаються, вивчаються, формує наукові поняття.

Особистість – людина, яка досягла такого рівня розвитку, що дозволяє вважати її носієм свідомості і самосвідомості, здатної на самостійну перетворювальну діяльність.

Оцінка – кількісний показник якості результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Педагогіка (paídos – дитина, ago – вести) – наука про виховання людини.

Педагогічна діагностика – дослідницька процедура, спрямована на виявлення умов і обставин, у яких протікає педагогічний процес.

Педагогічна практика – спираючися на педагогічну теорію, наповнює її конкретним змістом. Об'єктом педагогічної практики є реальна взаємодія учасників педагогічного процесу.

Педагогічна теорія – пізнає закони та закономірності виховання, обґрунтовує його теоретико-методологічні основи, озброює педагогів професійними знаннями про цілі, завдання, зміст, технологію, особливості виховання, навчання, розвитку людей різних вікових груп, уміння прогнозувати, проектувати і здійснювати педагогічний процес.

Педагогічне спостереження – організоване дослідження педагогічного процесу в природних умовах.

Педагогічний процес – динамічна взаємодія вихователів і вихованців, спрямована на досягнення поставленої виховної мети.

Підручник – основна навчальна книга з певного предмету, створена з метою навчання, розвитку та виховання учнів певного віку.

Правило навчання – опис педагогічної діяльності, що базується на конкретному принципі.

Протиріччя – два протилежні начала, які зіштовхнулися.

Процес навчання – динамічна взаємодія (співробітництво, партнерство) учителя та учнів, у ході якої здійснюється стимулювання

і організація активної навчально-пізнавальної діяльності школярів з метою засвоєння системи наукових знань, умінь, навичок і всебічної вихованості особистості.

Рейтинг – є основою побудови найрізноманітніших шкал оцінок. Цей метод використовують у школі здебільшого для визначення популярності окремих учнів, учителів, значущості їх моральних якостей.

Розвиток – складний інволюційно (лат. *envolutio* – згортання) – еволюційний (лат. *evolutio* – розгортання) процес, у ході якого відбуваються як прогресивні, так і регресивні інтелектуальні, особистісні, поведінкові, діяльнісні зміни в самій людині; розвиток змінюється лише за напрямком, інтенсивністю, характером і якістю.

Розповідь – монологічний виклад навчального матеріалу, який використовується для послідовного, систематизованого, емоційного повідомлення знань.

Самоосвіта – освіта, яка набувається у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в закладі освіти.

Середовище – реальна дійсність, в умовах якої відбувається розвиток людини.

Систематизація – мисленнева діяльність, у процесі якої знання про об'єкти, що вивчаються, організуються в певну систему за обраним принципом.

Соціометрія – галузь соціології, яка вивчає міжособистісні взаємини в малих групах, зосереджуючись на внутрішньогрупових симпатіях і антипатіях; це метод вивчення структури й рівня міжособистісних емоційних зв'язків у групі.

Спадковість – сукупність певних задатків, яка отримується від обох батьків при зачатті і здатна передаватися від покоління до покоління

Сприймання – відображення в свідомості зовнішніх властивостей, якостей і ознак предметів та явищ, що безпосередньо впливають на органи чуття.

Тестування – метод діагностики із застосуванням стандартизованих запитань та завдань, що мають певну шкалу значень.

Узагальнення – мислене виділення якихось властивостей, що належать певному класу предметів, перехід від одиничного до загального.

Уміння – здатність свідомо діяти на основі засвоєних знань.

Урок – це цілісний логічно завершений основний елемент процесу навчання, який здійснюється у класі зі сталим складом учнів однакового віку та приблизно однакового рівня розвитку, проводиться за сталим розкладом, має однакою тривалість і на якому реалізуються освітні, розвиваючі і виховні цілі.

Учіння – процес навчально-пізнавальної діяльності учня, в якій він оволодіває системою знань, способами їх пошуку, здобуває індивідуальний досвід пізнання, вчиться застосовувати вміння і навички, збагачує власний досвід спілкування.

Форма організації навчання – це зовнішній вияв узгодженої діяльності вчителя та учнів, яка здійснюється в певному порядку і режимі.

Ціль навчання – це ідеальне мисленнєве передбачення кінцевого результату процесу навчання.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Що таке педагогіка?

- а) особлива сфера суспільної діяльності з виховання людини, складовими частинами якої є освіта і навчання;
- б) наука, що вивчає процеси виховання, навчання і розвитку особистості;
- в) цілеспрямований та організований процес формування особистості.

2. Що визначило розвиток педагогіки як науки?

- а) біологічний закон збереження роду;
- б) турбота батьків про щастя дітей;
- в) об'єктивна необхідність у спеціальній підготовці людини до життя і праці.

3. Предметом педагогіки є:

- а) підготовка підростаючого покоління до життя;
- б) розробка правил, рекомендацій щодо реалізації виховання;
- в) процес цілеспрямованого розвитку і формування людської особистості в умовах її навчання, виховання й освіти.

4. Хто з учених вперше виділив педагогіку як науку?

- а) Френсіс Бекон;
- б) Джон Локк;
- в) Ян Амос Коменський.

5. Основна педагогічна ідея К. Д. Ушинського:

- а) народність виховання;
- б) культурне виховання;
- в) духовне виховання;
- г) суспільне виховання.

6. Назвати розділи загальної педагогіки:

- а) дошкільна педагогіка, педагогіка загальноосвітньої школи;
- б) педагогіка професійно-технічної освіти, педагогіка вищої школи;
- в) основи педагогіки, теорія освіти та навчання, теорія виховання, теорія управління навчально-виховним процесом.

7. Систему педагогічних наук складають:

- а) загальні основи педагогіки, теорія навчання, теорія виховання, школознавство;
- б) педагогіка, психологія, анатомія, фізіологія, філософія;
- в) загальна педагогіка (базова дисципліна), загальнопедагогічні науки (вікова педагогіка, соціальна, спеціальна педагогіка), функціональні педагогічні науки (педагогіка професійно-технічної освіти, вищої школи, галузеві педагогіки та ін.), історія педагогіки, порівняльна педагогіка.

8. Що таке метод педагогічного спостереження?

- а) спосіб дослідження психолого-педагогічних процесів формування особистості, встановлення об'єктивної закономірності виховання і навчання;
- б) організоване дослідження педагогічного процесу в природних умовах;
- в) послідовність здійснюваних пізнавальних і перетворюючих дій, операцій та впливів, спрямованих на вирішення дослідницьких завдань.

9. Індивід – це:

- а) окремий представник людського роду безвідносно до його якостей;
- б) кожна жива істота;
- в) людина, яка досягла певного рівня фізичного розвитку.

10. Обґрунтуйте поняття індивідуальність:

- а) несхожість на інших;
- б) рівень інтелектуального розвитку;
- в) сукупність зовнішніх та внутрішніх особливостей людини, що формують її своєрідність, відмінність від інших людей.

11. Від народження дитина отримує:

- а) потреби, інтереси, навички;
- б) задатки для розвитку певних здібностей;
- в) нічого не отримує.

12. Рушійні сили розвитку особистості:

- а) суперечності;
- б) закономірності;
- в) здібності.

13. Які особливості характеризують людину як особистість?

- а) розумність, відповідальність, свобода, особиста гідність, індивідуальність;
- б) працьовитість, низька адаптація до темряви, пластичність, акуратність;
- в) відповідальність, емоційність, ідеали.

14. Систематична і свідомо діяльність людини, спрямована на вироблення і вдосконалення своїх позитивних якостей і подолання негативних:

- а) самовиховання;
- б) перевиховання;
- в) виховання;
- г) освіта.

15. Навчання – це:

- а) цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння та навички;
- б) передача учням знань, умінь і навичок;
- в) передача знань, умінь і навичок від одного покоління до іншого.

16. Освіта – це:

- а) процес засвоєння знань, умінь, навичок;
- б) формування моральних якостей особистості;
- в) процес і результат оволодіння системою наукових знань, умінь і навичок, формування на їх основі світогляду, моральних якостей особистості, розвитку її творчих сил і здібностей.

17. Педагогічний процес – це:

- а) процес, який здійснює вчитель у навчально-виховному закладі;
- б) процес набуття учнями необхідних знань, умінь, навичок;
- в) динамічна взаємодія вихователів і вихованців, спрямована на досягнення поставленої виховної мети.

18. Будова педагогічного процесу:

- а) мета – завдання – зміст – діяльність – результат;
- б) вчитель батьки суспільство

в) директор школи – вчитель – учень.

19.Хто з педагогів уперше використав термін «дидактика»?

- а) Ян Амос Коменський;
- б) Йохим Юнг;
- в) Фрідріх Дістервег.

20.Дати визначення поняття «дидактика»:

- а) окрема галузь педагогіки, яка досліджує теорію освіти і навчання;
- б) загальна теорія навчання та освіти;
- в) галузь педагогіки, що вивчає завдання, зміст, організаційні форми та методи викладання певної дисципліни відповідно до вікових особливостей учнів.

21.У якій послідовності набуваються та формуються елементи навчання?

- а) знання, уміння, навички;
- б) навички, знання, уміння;
- в) знання, навички, уміння.

22.Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

- а) навчання - це обопільний процес діяльності вчителя та учнів, спрямований на свідоме і міцне оволодіння останніми системою знань, умінь і навичок;
- б) навчання - це передача знань від вчителя до учня;
- в) навчання - це організація самостійної навчальної роботи учнів з метою оволодіння ними знаннями, вміннями, навичками;

23.Властивості особистості, які формуються в результаті активної навчально-пізнавальної діяльності і передбачають високий рівень умілості в певній частині діяльності – це:

- а) знання;
- б) уміння;
- в) здібності.

24.Рушійними силами процесу навчання є:

- а) знання, уміння, навички;
- б) зовнішні та внутрішні протиріччя;
- в) мотиви.

25. Внутрішні імпульси, що спонукають до відповідальності в навчанні, старанності, акуратності, наполегливості – це:

- а) учіння;
- б) мотиви;
- в) здібності.

26. Хто з педагогів обґрунтував принцип наочності?

- а) К.Д.Ушинський;
- б) Я.А. Коменський;
- в) Й.Г. Песталоці.

27. До якого принципу Ви віднесете правило: «Працюючи з усім класом, пам'ятайте про кожного учня?»

- а) систематичність і послідовність навчання;
- б) індивідуальний та диференційований підхід у навчанні;
- в) правильної відповіді немає.

28. Об'єктивний, суттєвий, постійний зв'язок між педагогічними явищами, реалізація якого забезпечує розвиток процесу навчання по висхідній лінії - це:

- а) принципи навчання;
- б) правила навчання;
- в) закономірності навчання.

29. Вихідні положення, на які необхідно спиратися в практичній навчальній діяльності - це:

- а) принципи навчання;
- б) правила навчання;
- в) закономірності навчання.

30. Навчальний план - це:

- а) документ, що визначає склад навчальних предметів, які вивчаються в даному навчальному закладі, їх розподіл, тижневу й річну кількість годин, що відводяться на вивчення кожного навчального предмета; структуру навчального року;
- б) документ, що визначає тривалість навчального року, канікули, кількість годин з кожної дисципліни;
- в) документ, що визначає зміст і обсяг знань з кожного навчального предмета, умінь і навичок, які необхідно засвоїти; зміст розділів і тем з розподілом їх за роками навчання.

31. Структура навчальної програми для початкової школи:

- а) пояснювальна записка, опис змісту діяльності з даного предмету за розділами чи темами, список рекомендованої літератури;
- б) пояснювальна записка, опис змісту діяльності з даного предмету за розділами чи темами, основні вимоги до знань і вмінь учнів на кінець навчального року;
- в) вступ, основна частина, рекомендована література.

32. Метод навчання, який забезпечує перехід від одиничного до загального в пізнавальному процесі:

- а) індуктивний;
- б) аналітичний;
- в) дедуктивний.

33. Назвати методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

- а) словесні, наочні, практичні;
- б) методи формування пізнавальних інтересів учнів, метод стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні;
- в) усне опитування, письмовий контроль, практична контрольна перевірка.

34. Вкажіть рядок, якому зазначено словесні методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- а) бесіда, лекція, розповідь, пояснення, інструктаж, доповідь;
- б) бесіда, лекція, розповідь, пояснення, інструктаж;
- в) бесіда, протокол, розповідь, пояснення, інструктаж;
- г) бесіда, лекція, розповідь, пояснення, інструктаж, доповідь, демонстрування.

35. Які методи належать до групи словесних методів?

- а) лабораторні роботи, вправи, бесіда, лекція, дискусія;
- б) розповідь, інструктаж, пояснення, диспут, робота з книгою, бесіда, лекція, дискусія;
- в) самостійне спостереження, пояснення, диспут, робота з книгою;
- г) ілюстрування, бесіда, лекція, дискусія.

36. Державний документ, в якому визначено зміст освіти з окремої навчальної дисципліни з виділенням розділів, тем, кількості годин на їх опрацювання – це:

- а) навчальний план;
- б) навчальна програма;
- в) навчальний підручник;
- г) Державний стандарт початкової освіти.

37. Яке із запропонованих положень характеризує принцип міцності знань, умінь і навичок?

- а) застосування таких методів, прийомів і форм організації навчання, що забезпечать тривале збереження в пам'яті учнів набутих знань, умінь і навичок;
- б) врахування рівня розумового розвитку, знань та умінь, працездатності, пізнавальної та практичної самостійності учнів, їх особливостей пізнавальних інтересів, вольового розвитку, ставлення до навчання;
- в) жвавий, образний виклад матеріалу, мова учителя переконлива, чуттєва, його ставлення до учнів позитивне, зовнішній вигляд охайний, діловий, естетичний, використовуються цікаві приклади, наочні і технічні засоби навчання;
- г) позитивний результат будь-якої діяльності визначається активністю людини, використання у навчанні проблемних ситуацій, які сприяють активізації пізнання.

38. Вкажіть рядок, де схарактеризовано поняття «Підручник»:

- а) це документ, що визначає набір навчальних предметів, які вивчають у закладі освіти, їх розподіл, тижневу й річну кількість годин, відведених на кожний навчальний предмет, структуру навчального року;
- б) це документ, що визначає зміст і обсяг знань, умінь і навичок з кожного навчального предмета, зміст розділів і тем з розподілом їх за роками навчання;
- в) це книга, що містить основи наукових знань з певної навчальної дисципліни відповідно до мети навчання, визначеної програмою і вимогами дидактики.

39. Вкажіть рядок, в якому зазначено основні джерела змісту освіти:

- а) навчальний план, конспект, підручники;
- б) навчальний план, навчальна програма, підручники;
- в) навчальний план, стандарт освіти, зміст освіти;
- г) навчальний план, конспект, стандарт освіти.

40. Вкажіть рядок, в якому подано визначення бесіди як методу навчання:

- а) це діалогічний метод навчання, за якого вчитель із допомогою вдало поставлених питань спонукає учнів відтворювати раніше набуті знання, робити самостійні висновки на основі засвоєного фактичного матеріалу;
- б) це словесне тлумачення понять, явищ, слів, термінів, принципів дій, прикладів тощо;
- в) це образний, динамічний, емоційний виклад інформації про різні явища і події;
- г) це інформативно-доказовий виклад великого за обсягом, складного за логічною побудовою навчального матеріалу.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

1. Поняття про педагогіку. Історія становлення педагогіки як науки.
2. Предмет і завдання педагогіки. Педагогічна наука і педагогічна практика.
3. Система педагогічних наук. Зв'язок педагогіки з іншими науками.
4. Поняття про метод дослідження.
5. Педагогічне спостереження: суть, види, вимоги до проведення.
6. Метод педагогічного експерименту.
7. Метод вивчення продуктів діяльності.
8. Соціологічні та математичні методи.
9. Поняття «розвиток та формування особистості». Індивід, індивідуальність, особистість.
10. Вплив спадковості та середовища на розвиток особистості.
11. Роль виховання у розвитку людини і формуванні її особистості.
12. Діяльність особистості як фактор її розвитку.
13. Вікова періодизація. Особливості анатомо-фізіологічного та психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку.
14. Суть педагогічного процесу.
15. Рушійні сили педагогічного процесу.
16. Педагогічний процес як система.
17. Цілісність педагогічного процесу.
18. Закономірності педагогічного процесу.
19. Організація педагогічного процесу.
20. Вчитель як суб'єкт педагогічного процесу. Основні вимоги до вчителя.
21. Педагогічна майстерність вчителя та її елементи.
22. Поняття про дидактику. Предмет і завдання дидактики.
23. Зв'язок дидактики з іншими науками.
24. Історія розвитку дидактики.
25. Основні категорії дидактики.
26. Основні тенденції сучасної освіти.
27. Суть процесу навчання. Процес навчання як система.
28. Цільовий компонент процесу навчання.
29. Стимуляційно-мотиваційний компонент процесу навчання.

30. Змістовий компонент навчального процесу.
31. Операційно-діяльнісний компонент навчально-пізнавальної діяльності учнів.
32. Контрольно-регулювальний компонент навчально-пізнавальної діяльності.
33. Оцінно-результативний компонент якості оволодіння виучуваним матеріалом.
34. Взаємозв'язок навчання, розвитку і виховання.
35. Закономірності навчання, їх класифікація.
36. Поняття про принцип, правило навчання.
37. Характеристика основних дидактичних принципів.
38. Зміст освіти, фактори, що його зумовлюють.
39. Наукові вимоги до формування змісту освіти.
40. Реалізація змісту освіти в сучасній школі: навчальний план.
41. Реалізація змісту освіти в сучасній школі: навчальна програма.
42. Реалізація змісту освіти в сучасній школі: навчальні підручники і посібники.
43. Поняття про методи навчання, їх класифікація.
44. Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності.
45. Методи стимулювання і мотивації учіння.
46. Методи контролю і самоконтролю у навчанні.
47. Проблема оптимального вибору методів навчання.
48. Засоби навчання.
49. Поняття про форму організації навчання.
50. З історії розвитку організаційних форм навчання.
51. Урок – основна форма організації навчання, вимоги до уроку.
52. Типи і структура уроків.
53. Підготовка вчителя до уроку.
54. Аналіз і самоаналіз уроку.
55. Методика проведення навчальних екскурсій.
56. Домашня самостійна робота.
57. Дидактичні особливості проведення нестандартних уроків.
58. Поняття про контроль і діагностику навчання.
59. Види, форми і методи контролю.
60. Оцінка знань, умінь і навичок.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базові джерела

1. Бібік Н.М. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
2. Бондар В. І. Дидактика: Підручник для студ. вищих пед. навч. закладів / В. І. Бондар. – Київ: Либідь, 2005. – 264 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
4. Зайченко І. В. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / І. В. Зайченко. – Чернігів, 2002. – 528 с.
5. Кузьмінський А. І. Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум / А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання-Пресс, 2003. – 429 с.
6. Кузьмінський А. Л. Педагогіка: Підручник / А.Л. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання-Пресс, 2003. – 418 с.
7. Максимюк С. П. Педагогіка: Навч. посіб. / С.П. Максимюк; М-во освіти і науки України, Рівненський держ. гуманіт. Ун-т. – К.: Кондор, 2005. – 672 с.
8. Малафіїк І. В. Дидактика: Навч. посіб. / І. В. Малафіїк. – К.: Кондор, 2005. – 398 с.
9. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: Навчальний посібник. – 3-є видання, доповнене / Н.Є. Мойсеюк. – К., 2001. – 350 с.
10. Пальчевський С. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2007. – 575 с.
11. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: Підручн. / О. Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
12. Фізеші О. Й. Педагогіка: Основи педагогіки. Дидактика. Теорія та методика виховання. Школознавство: Навчальний посібник / О.Й. Фізеші. – К: Кондор-Видавництво, 2013. – 390 с.
13. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 528 с.

14. Чайка В. М. Основи дидактики: Навч. посіб. / В. М. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.
15. Ягупов В. В. Педагогіка: Навч. посіб. / В.В. Ягупов – К.: Либідь, 2003. – 560 с.

Допоміжні джерела

1. Державний стандарт початкової освіти. – Режим доступу: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>
2. Закон України «Про загальну середню освіту». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
3. Закон України «Про освіту». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Концепція 12-річної загальної середньої освіти. Міністерство освіти і науки України // Інф. зб. Мін. освіти України. – 2002. – №2. – С. 3-21.
5. Концепція Нової української школи. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nov-a-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Молнар Т.І. Діяльнісний підхід до організації навчального процесу в початковій школі / Т.І. Молнар // Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал / [редкол.: Н.Примаченко (гол. ред.) та ін.]. – Дрогобич: 2016. – Вип. 1. – С. 76-79.
7. Молнар Т.І. Компетентнісний підхід у початковій освіті: теоретичний аналіз проблеми / Т.І. Молнар, А.В. Микуланинець // Збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції «Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи», 19-20 квітня 2018 р. / [редкол.: Л.Є.Петухова (гол. ред.) та ін.]. — Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. – С.333-335.
8. Молнар Т. І. Освітнє середовище початкової школи як компонент міжкультурного простору / Т. І. Молнар // Pedagogy theory: collective monography / Aksonova O., Avdieieva S., Kobets V., etc. – International Science Group. – Boston: Primedia eLaunch, 2020. – P. 138-142.
9. Молнар Т.І. Педагогічна майстерність учителя початкової школи: сутність, шляхи формування / Т.І. Молнар // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»: збірник наукових праць /

- Ред. кол.: Г. В. Товканець (гол. ред.) та ін. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2018. – Випуск 1(7). – С.121-124.
10. Молнар Т.І. Розвивальне освітнє середовище початкової школи: теоретичний аналіз проблеми / Т.І. Молнар, Т.І. Гичка // Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / ред. кол. Гоблик В.В. (гол. ред.), Алмашій І.І. (– заст. гол. ред.) та ін. – Мукачево: РВВ МДУ, 2018. – Вип.1(1).– С. 93-96.
 11. Молнар Т. І. Роль наочності в системі засобів навчання молодших школярів / Т. І. Молнар, І. Д. Варга // Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 14-15 травня 2020 р., Мукачево / Ред.кол.: Т. Д. Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2020. – С. 41-43.
 12. Молнар Т.І. Фахове вдосконалення вчителя початкової школи шляхом самоосвітньої діяльності / Т.І. Молнар // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»: збірник наукових праць / [редкол.: Г.В.Товканець (гол. ред.) та ін.]. – Мукачево: МДУ, 2017. – Випуск 2(6). – С.99-101.
 13. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – Режим доступу: <http://www.edudirect.net/sopids-1388-1.html>
 14. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10>Навчально-методичне видання
 15. Навчальні програми для 1-4 класів НУШ. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

Навчально-методичне видання

**ПЕДАГОГІКА І
(«ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ», «ДИДАКТИКА»):**

**Методичні рекомендації до проведення
семінарських занять**

для студентів денної форми навчання
спеціальності 013 «Початкова освіта»
ОС «Молодший бакалавр»

Укладач *Т. І. Молнар*

Тираж 10 пр.

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4916 від 16.06.2015 р.*

*Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м.Мукачево, вул.Ужгородська, 26*

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>